

Interpretări la Platon

Constantin Noica (Vițănești-Teleorman, 12/25 iulie 1909 – Sibiu, 4 decembrie 1987). A debutat în revista *Vlăstarul*, în 1927, ca elev al liceului bucureștean „Spiru Haret”. A urmat Facultatea de Litere și Filozofie din București (1928–1931), absolvită cu teza de licență *Problema lucrului în sine la Kant*. A fost bibliotecar la Seminarul de Istorie a Filozofiei și membru al Asociației „Criterion” (1932–1934). După efectuarea unor studii de specializare în Franța (1938–1939), și-a susținut la București doctoratul în filozofie cu teza *Schiță pentru istoria lui Cum e cu puțință ceva nou*, publicată în 1940. A fost referent pentru filozofie în cadrul Institutului Româno-German din Berlin (1941–1944). Concomitent a editat, împreună cu C. Floru și M. Vulcănescu, patru dintre cursurile universitare ale lui Nae Ionescu și anuarul *Izvoare de filozofie* (1942–1943). A avut domiciliu forțat la Câmpulung-Muscel (1949–1958) și a fost deținut politic (1958–1964). A lucrat ca cercetător la Centrul de logică al Academiei Române (1965–1975). Ultimii 12 ani i-a petrecut la Păltiniș, fiind înmormântat la schitul din apropiere.

Volume (în ordinea apariției): *Mathesis sau bucuriile simple* (1934), *Concepte deschise în istoria filozofiei la Descartes, Leibniz și Kant* (1936), *De caelo. Încercare în jurul cunoașterii și individului* (1937), *Viața și filozofia lui René Descartes* (1937), *Schiță pentru istoria lui Cum e cu puțință ceva nou* (1940), *Două introduceri și o trecere spre idealism. Cu traducerea primei Introduceri kantiene a „Criticei Judecării”* (1943), *Jurnal filozofic* (1944), *Pagini despre sufletul românesc* (1944), *„Fenomenologia spiritului” de G.W.F. Hegel istorisită de Constantin Noica* (1962), *Douăzeci și șapte trepte ale realului* (1969), *Platon: Lysis. Cu un eseu despre înțelesul grec al dragostei de oameni și lucruri* (1969), *Rostirea filozofică românească* (1970), *Creație și frumos în rostirea românească* (1973), *Eminescu sau Gânduri despre omul deplin al culturii românești* (1975), *Despărțirea de Goethe* (1976), *Sentimentul românesc al ființei* (1978), *Spiritul românesc în cumpătul vremii. Șase maladii ale spiritului contemporan* (1978), *Povestiri despre om după o carte a lui Hegel* (1980), *Devenirea întru ființă*. Vol. I: *Încercare asupra filozofiei tradiționale*; Vol. II: *Tratat de ontologie* (1981), *Trei introduceri la devenirea întru ființă* (1984), *Scrisori despre logica lui Hermes* (1986), *Cuvânt împreună despre rostirea românească* (1987), *De dignitate Europae* (lb. germ., 1988), *Rugați-vă pentru fratele Alexandru* (1990), *Jurnal de idei* (1990, pe baza căruia a fost alcătuită antologia *Carte de înțelepciune*, 1993), *Simple introduceri la bunătatea timpului nostru* (1992), *Introducere la miracolul eminescian* (1992), *Eseuri de Duminică* (1992), *Semnele Minervei* (Publicistică I) (1994), *Între suflet și spirit* (Publicistică II) (1996), *Manuscrisele de la Câmpulung* (1997), *Echilibrul spiritual* (Studii și eseuri) (1998), *21 de conferințe radiofonice* (2000), *Moartea omului de mâine* (Publicistică III) (2004), *Despre lăutărism* (2007).

CONSTANTIN NOICA

Interpretări la Platon

Ediție îngrijită
și cuvânt înainte
de Grigore Vida

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

CUVÂNT ÎNAINTE

Lucrurile repetate de multe ori sunt cel mai adesea false – și totuși voi repeta aici ceva ce s-a mai tot spus: posteritatea lui Noica n-a fost una fericită. La nivelul cel mai de jos îl vedem acaparat de naționaliști, acei „dascăli de simțire românească” care ar vrea să ne înfiorăm la auzul lui „întru” sau „bădișor”. Urmează „specialiștii în filozofie românească”, iar trecerea de la unii la alții e lină, mai ales când istoria filozofiei românești e pusă să-și întindă rădăcinile până la Zamolxe. Izbitor la aceștia e că sunt specialiști *numai* în filozofie românească și perfect autarhici: scriu numai pentru ei, în reviste fără *peer-review* conduse de ei, sub egida unor institute ale lor – și totul în română, putând prolifera la nesfârșit. Din nefericire, cu cât această maculatură sporește, cu atât devine mai grea lespedea de pe gândirea lui Noica.

Sunt apoi specialiștii autentici, trecuți prin filozofia universală și care au reușit să scape de pacostea provincialismului, având de spus lucruri care fac să progreseze cunoașterea. Dar aceștia îl ignoră total pe Noica; doar vagi amintiri despre „sentimentul paraguayean al ființei” și, desigur, „întru”. Și pe urmă, ce s-ar putea începe, în fond, cu un filozof atât de tradițional? Totuși pentru aceștia ar merita recuperat Noica, de la care pot învăța ceva important, pornind chiar de la volumul de față, după cum vreau să arăt.

Ce sare în ochi de la prima privire este cât de puține referințe citează Noica în interpretările sale la Platon. Când o face,

sunt autori absolut clasici (Wilamowitz, Ritter, Friedländer etc.); aproape ai senzația că e indispus să-și întrerupă gândul pentru a-l verifica prin literatura secundară. Și totuși nu se simte că ar lipsi ceva. Nu e decât firesc ca un studiu să-și propună să dea seamă de ce s-a scris până la acel moment; e și un semn de respect față de munca înaintașilor. Doar că erudiția nu e inocentă, ci tinde să-l sufocă pe cel care îi caută favorurile: acumulezi cunoaștere fără să-ți dai seama că te strivește; precum cineva care își cumpără obsesiv cărți fără să mai ajungă să le citească. Și mai e un spectru care pândește orice studiu înecat în note de subsol: cel mai la zi articol e și cel care devine cel mai repede datat; repede, adică în clipa următoare. Există o anumită cruzime a exegezei, mereu în goană după prezent și curățându-se de studiile dateate ca de măracini, dar supunându-se în cele din urmă aceleiași soarte. Te uiți la „Lămuririle preliminare” și notele din ediția de *Opere* ale lui Platon și nu poți decât să constăți că sunt, fără îndoială, utile, dar au rămas la nivelul anilor '70, astfel încât, din perspectiva exegezei care își devoează trecutul, sunt ajunse pe fundul oceanului bibliografiei platoniciene. Te uiți însă la interpretările lui Noica din aceleași volume și vezi că și-au păstrat prospețimea. Nefiind legate de exegeza de „ultimă oră” a acelor ani, au încă ceva de spus și continuă să pună cititorul pe gânduri.

„Să pună cititorul pe gânduri...” Trebuie admis că puține articole de exegeză reușesc asta. O anumită sterilitate paște filozofia academică, o știe oricine o practică serios. Ba chiar ajungi uneori să te întrebi ce-a mai rămas din impulsul inițial către filozofie. Căci cel mai adesea articolele se preocupă de chestiuni infinitezimale sau caută cu orice preț o „interpretare nouă”, ceea ce duce îndeobște la o simplă prestidigitație hermeneutică. Ce-i drept, revistele impun acest stil și cer „noutate”; altminteri, prea multă originalitate e suspectă. Iar numele revistei ajunge să fie mai important decât conținutul studiului. Îl vezi în schimb pe Noica publicând o replică la *Parmenide*-le lui

Platon în ceva care se cheamă *Revue roumaine des sciences sociales*! Sau vorbind despre Beethoven, *Faust* și *Epopoea lui Ghilgamesh* într-un articol din *Archives de philosophie* despre interpretarea lui Pöggeler la Hegel! Par venite din altă lume. Atunci când istoria filozofiei tinde să devină în fapt numai istorie, alteori filologie, interpretările lui Noica te pot reînvăța bucuria gândirii în marginea unui text vechi. A gândirii și deopotrivă a lecturii, căci limba în care sunt scrise n-a fost niciodată mai frumoasă. Când treci de la jargonul obișnuit al articolelor, care nici măcar nu contează dacă sunt scrise în engleză sau altă limbă, la studiile lui Noica, începi să înțelegi de ce a stăruit el atât de mult asupra resurselor filozofice ale limbii române.

Specialiștii nu privesc cu ochi buni interpretările decontextualizate și care nu se țin strict de litera textului, iar adesea pe bună dreptate: nicicând nu e mai mare pericolul de a o lua razna. Și totuși, astfel de interpretări sunt deschizătoare de drumuri, tocmai prin zdruncinarea stereotipiilor și canoanelor rigidizate de tradiție. Exemple care vin ușor în minte sunt Natorp despre Platon, Russell despre Leibniz, Heidegger despre Kant, Culianu despre Bruno... Și mai totdeauna ele scot la iveală importanța unui text obscur sau rămas îngropat sub atotputer-nicia interpretării dominante, deschizând ochii asupra lui și pentru cercetarea „cuminte“ (de pildă capitolul despre schematism din *Critica rațiunii pure*, devenit important datorită lui Heidegger, sau tratatul *De vinculis* al lui Bruno, asupra căruia a atras atenția Culianu). Noica descoperă și el importanța unui dialog platonice despre care comentatorii nu au avut multe de spus, și anume *Lysis*, pe care îl pune într-o anumită privință deasupra *Banchetului*. Iar pentru a face aceasta citește o desfășurare dialectică în *Lysis*; dar oare Platon nu înțelege

1. C. Nicasiu, „À propos de l'étude de M. O. Pöggeler sur la *Phénoménologie de l'esprit*“, *Archives de philosophie*, vol. 30, nr. 2, 1967, pp. 291–298.

altceva prin „dialectică”? Mergem Noica prea departe de text? Dacă Heidegger spunea că interpretarea sa vizează nu atât ce a spus Kant, cât ce a vrut să spună, încercând să-l înțeleagă mai bine decât s-a înțeles el însuși, Noica notează că „o interpretare filozofică trebuie să dea socoteală de tot ce s-a spus, uneori în lumina a ceea ce a rămas nespus în operă” (p. 219). Ceea ce presupune o anume „infidelitate”, cum ar fi zis Noica, o citire a propriilor gânduri în textul interpretat, dincolo de litera lui. Și-atunci devine firească întrebarea: cât de mult s-a pus Noica pe sine în interpretările la Platon?

Dar poate că mai întâi ar trebui spus cum se explică pasiunea perenă a lui Noica pentru Platon. În timp ce Descartes, Kant și, în final, Hegel au fost ca niște trepte pentru Noica, de Platon nu s-a despărțit niciodată. De altfel, el desemnează gândirea lui Platon ca fiind „matricea tuturor concepțiilor filozofice ulterioare” (p. 394) și citează deseori butada lui Whitehead despre „notele de subsol”. Pe Noica îl atrăgea neîndoiește faptul că gândirea lui Platon se pune mereu pe sine la încercare, de fapt *riscă* („Consimți la această aventură? Ești apt să-l înțelegi pe Platon. Dacă nu, te poți mulțumi cu adevărurile școlii”, p. 151) și probabil de aceea socotea dialogurile de tinerețe ca fiind „partea cea mai vie și cuceritoare a creației anticului” (p. 424). Dar, mai mult decât atât, ceea ce trebuie să îl făcea să revină mereu la Platon (un soi de „*zurück zu Platon!*”) era meditația pe care o găsea la acesta asupra relației dintre real și ideal, „cununia” lor; căci marea temă a filozofiei lui Noica ar putea fi considerată felul în care „realul se împletește cu idealul”. Noica repetă cu fiecare prilej că Ideea nu este supra-instituită realului, dublându-l pe acesta (interpretare care își are originea în *Metafizica* lui Aristotel, cartea I, capitolul 9, „una din cele mai întristătoare pagini din istoria filozofiei”, p. 412), că nu este „transcendentă”, așadar, ci mai degrabă „transcendentală”. Deși admite că Platon încurajează prea des evaziunea din real (p. 90), totuși lumea Ideilor „nu e în ceruri”, ci „Ideile se întorc asupra realului,

se împlântă în el, absorbite parcă. Ideile sunt setea realului“ (p. 189); de fapt, la esență se ajunge întotdeauna răsfrângând realul asupra lui însuși (p. 114). Iar Ideea este o ridicare spre esențial, dobândind arheul lucrurilor, pe când conceptul este ridicarea spre general, obținând doar ceea ce este comun, prin compararea cazurilor particulare. Știința conceptului subsumează particularul generalului, în schimb știința Ideii se întrebă asupra generalului însuși; primul fixează o natură ideală, pe când Ideea o descrie și o desfășoară (p. 187). Noica spune că diferența dintre științele conceptului și științele Ideii corespunde aceleia dintre *Naturwissenschaften* și *Geisteswissenschaften* sau dintre științe exacte și științe ale omului (matematica i se pare însă o știință a omului, iar sclavul din *Menon* nu și-ar fi putut „reaminti“ o știință precum astronomia, pp. 194, 208); altfel spus, științe ale cunoașterii și științe ale recunoașterii sau cunoașterii în cerc (ale reamintirii, în sens platonice).

Și tot lor le corespunde o distincție la care Noica ține mult și care revine în aproape toate interpretările din acest volum, precum și în multe scrieri din perioada maturității târzii, și anume *distincția dintre exactitate și adevăr*. Erosul antic e adevăr, cel al lui Freud exactitate; caietele lui Eminescu – adevăr, ediția Perpersicius – exactitate; monologul interior al lui Joyce – exactitate, cel al lui Proust – adevăr etc.¹ E drept că distincțiile care rezolvă prea multe probleme devin la un moment dat suspecte. Pe de altă parte, distincția lui Noica oferă o cheie de interpretare pentru dificultăți care altminteri sunt stânjenitoare pentru comentatori; de pildă, etimologiile din *Cratylus* pot fi inexacte, dar sunt adevărate. E limpede de asemenea că Noica are întotdeauna ochii îndreptați și către prezent, astfel încât discursul lui Lysias din *Phaidros*, care îi pare că înfățișează

1. Constantin Noica, *Jurnal de idei*, Humanitas, București, 1990, pp. 383–384.

exactitatea nudă, într-un sens înspăimântătoare, îl vede ca prefigurând neopozitivismul contemporan. În fapt, Noica avertizează constant asupra „demoniei” exactității agresive care tinde să se înstăpânească asupra adevărului. Oare ce-ar fi spus astăzi despre *digital humanities*, această nouă încercare de a transforma umanioarele într-o știință exactă?...

Merge așadar Noica prea departe de litera textului? Într-un fel s-ar putea spune și despre interpretările sale că, dacă nu sunt exacte, sunt totuși adevărate. În orice caz, exactitatea goală surprinde bine starea unei părți însemnate a istoriografiei filozofice pe care o descriam la început. Dar asta încă nu e totul. În interpretarea la *Phaidros*, Noica ia în considerare și ce ar fi adevărul gol, lipsit complet de exactitate: ar fi „delir” (în acest caz al lui Socrate) și ar conduce la idealism rău în toate sensurile (p. 392); mitul, de asemenea, i se pare adevăr fără exactitate. Nu se poate spune că Noica propăvăduia un abandon al exactității. La sfârșitul unei conferințe intitulate tocmai „Exactitate și adevăr”, ținută la Facultatea de Fizică din București în anii '80, unul dintre ascultători i-a spus: „De ce condamnați exactitatea? Dezavuați astfel savanții care s-au dedicat abordării exacte!”; la care Noica a răspuns: „Mă tem că m-am făcut prost înțeles. Nu condemn defel exactitatea – cum am putea cunoaște, în orice domeniu, fără ea? –, ci doar exactitatea agresivă din veacul nostru. [...] Aș spune deci că ar trebui să mergem din exactitate în exactitate spre adevăr, dar din păcate în veacul nostru am mers din exactitate în exactitate tot spre exactitate [...].”¹ Așadar Noica nu poate fi acuzat de „trăirism”, cum se spune ironic astăzi despre cei care ar vrea să „trăim” filozofia, nu s-o studiem; dimpotrivă, pentru Noica „trăirismul” ar fi mai degrabă „lăutărism”.

1. Constantin Noica, „Exactitate și adevăr”, în Suzana Holan, Ioana Bârna *et al.* (ed.), *Cartea interferențelor*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1985, pp. 175–176.

În sfârșit și revenind oarecum la problema de la început, cred că trebuie avut curajul de a spune „ce e viu și ce e mort în filozofia lui Noica“. Dar e hazardat înainte de apariția oprelor complete, căci iată aici un nou volum Noica, unul care aparține cu siguranță părții celei mai vii a operei sale.

Grigore Vida

VIAȚA LUI PLATON

Când vezi, într-un muzeu, o statuie greacă, te izbește mai mult decât orice puritatea ei. Nu numai puritatea liniilor sau cea care izvorăște din armonia părților, dar chiar puritatea materiei, desăvârșirea marmurei sau albeața pietrei. Ce minunat vor fi sclipit statuile acestea albe, sub cerul și soarele Greciei, îți spui.

În realitate, nu sclikeau chiar atât de tare – pentru că nu erau albe, ci colorate. Învățăm cu toții faptul acesta de necontestat, dar cei mai mulți îl lăsăm să cadă din memorie. Puterea de sugestie a statuii antice, de sub ochii noștri, e atât de mare încât nu ne putem închipui nici un moment că frumusețea ei era alta, sau *și* alta. Iar seninătatea greacă, bunul-gust grec, concepția grecilor despre artă, totul în sfârșit ne împiedică să ne amintim că statuile arătau altfel.

Nu e mai multă puritate într-o viață de filozof grec decât era într-o statuie. Culori sunt și într-o parte, și într-alta. Dar și aici, ca în cazul statuiilor, le treci de obicei cu vederea. Ți se pare că o viață de filozof grec trebuie să se realizeze pe dimensiunea aceea de „incoruptibilitate“, care definește gândirea greacă: setea de ființă, în împotrivire cu ceea ce trece și piere, cu devenirea. Și-ți închipui că mai ales la Platon se întâmplă așa. Căci dacă toți filozofii se ridică, într-un fel ori altul, până la idei, despre Ideile lui Platon nu se vorbește și scrie decât așa, cu *i* mare. O ciudățenie a istoriei filozofiei? Se poate. Dar gânditorul căruia i se potrivea o asemenea ciudățenie trebuie să fi

fost el însuși cineva de legendă, ale cărui acte zilnice se vor fi scris cu majusculă.

Platon avea totuși bun-simț. Când și-a făcut, sumar, autobiografia, în câteva din scrisorile ce-i sunt atribuite, el s-a descris fără prea multă solemnitate. Rămânea în sarcina altora să-i creeze legenda, iar aceștia au apărut de timpuriu, trăind desigur același fenomen de sugestie pe care-l încercăm și noi, astăzi, în fața statuii. De aceea viața lui Platon se înscrie pe dublul plan al legendei și al realității. Și singura puțință de a spulbera legenda e de a o descrie odată cu întâmplările reale, spre a o face să pălească, alături de culorile acestora.

Legenda începe cu ziua nașterii lui Platon. Fie că s-a născut în 427 î.Cr., cum se precizează uneori, sau în 429, cum se socotește altă dată, legenda ține să stabilească drept ziua a nașterii sale cea din mai, presupusă a fi ziua de naștere a lui Apollon. În fapt, se năștea în ziua aceea, în insula Egina, nu departe de democratica și totuși niciodată democratizata Atenă, fiul unor aristocrați. Ariston, tatăl lui Platon, avea drept strămoș pe Codros, ultimul rege grec. Cel puțin așa vrea legenda. În schimb, este istoricește ceva mai sigur că, după mama sa, anume Perictione, el se trăgea dintr-un frate al lui Solon. Unul dintre „cei șapte înțelepți“ își prelungește astfel spița către primul dintre filozofii Atenei. Era un titlu pentru Platon să aibă un asemenea strămoș; după cum, pentru el, aristocratul, era un titlu să-și cunoască în amănunt, pe câteva sute de ani în urmă, strămoșii.

S-a putut stabili că, de cel puțin două sute de ani până la Platon, familia sa deținea locuri înalte în organizația de stat a Atenei. De obicei, când spunem „Antichitate“, uităm că și anticii aveau una. Câte un exemplu ca al lui Platon ne reamintește la timp aceasta. Oamenii aceia, care astăzi ne par a sta la un început de lume, stăteau, de fapt, la un sfârșit al ei. Dacă față de Egipt, al cărui trecut se număra cu mileniile, cetățile grecești puteau părea tinere, ele aveau totuși, în felul lor, o istorie și o tradiție care să apese asupra individului. În familia lui Platon,

strămoșii aceia, dintre care cei mai mulți purtau numele de Dropide sau Critias, nu-l instruiau numai, cu amintirea lor, asupra unui întreg ciclu de istorie ateniană, în care fuseseră prinși, dar îi și dictau un adevărat sens de viață: participarea la viața publică.

De la început, de când se năștea Aristocles – căci acesta era numele adevărat al lui Platon – i se putea prevedea fără greutate o carieră în viața politică a Atenei. Dacă el n-avea să facă politică în Atena, rămânând numai *să filozofeze* despre politică, era o întâmplare ținând de haosul ce avea să domnească în cetatea sa. O simplă împrejurare istorică, poate, scotea așadar pe Platon din fâgașul tradiției sale de familie și-l lăsa liber pentru filozofie. Nu pentru că era o epocă echilibrată și orientată spre cultură – aceea epocă mult lăudată a lui Pericle, mort în 429 – apărea filozofia platonicească. Poate tocmai dimpotrivă: pentru că dezechilibrul se dovedea atât de mare, încât integrarea filozofului în viața publică nu mai era cu putință.

Frământările Atenei țineau, în primul rând, de războiul acela, cu atâtea temeuri economice, sociale, politice sau de rivalitate pur și simplu, dintre Atena și Sparta. În jurul lor se vor grupa și regrupa celelalte cetăți grecești din peninsula sau din regiunile colonizate, iar în umbră vor sta aproape tot timpul perșii, gata să îndemne rând pe rând Atena, Sparta și Teba să lupte unele contra altora. Războiul începea în 431, și nu Atena era câștigătoarea. Ceea ce o slăbea era alcătuirea ei socială, dezarmonia ei lăuntrică. Dacă lupta dintre Sparta și Atena a putut fi privită ca un conflict între aristocrați și democrați, ultima dintre cetăți era sortită să poarte chiar înăuntrul ei lupta aceasta. Pătura ei aristocratică, de altfel, cerea adesea sprijin la cetatea rivală. Un act de trădare? În sens restrâns, da. Însă Platon însuși putea face mai târziu, în scrierile sale, elogiul Sparței, fără ca desigur contemporanii săi să vadă aci o trădare.

Pe fundalul acesta de sfâșiere înăuntru și de înfrângere în afară, cu tot cortegiul de răsturnări morale care trebuiau să

culmineze prin condamnarea lui Socrate, se înscrie tinerețea lui Aristocles. Nu se știe exact când și de către cine i s-a schimbat numele în cel de Platon. Legenda a avut aci curs liber. Pentru că „Platon“ înseamnă „cel lat, întins“, s-a spus uneori că porecla îi vine de la înfățișarea sa athletică. Alteori, legenda vrea ca porecla să privească numai fruntea cea mare a lui Platon. În sfârșit, până și unele însușiri intelectuale puteau fi în joc, în special bogăția retorică de care avea să dea dovadă filozoful. Fapt este că, potrivit cu toate aceste înțelesuri ale poreclei, Platon apărea, trupește ori intelectualicește, ca o ființă împlinită. Care-i fusese dezvoltarea?

Nu se știe aproape nimic despre Ariston, tatăl lui Platon, mort înainte de vreme, și prea puțin despre Perictione, mama lui, care avea să se remărite. Cei doi frați ai săi, Adeimantos și Glaucon, sunt mai ales cunoscuți pentru că îi numește Platon, în unele din dialogurile sale. Cât despre sora sa, Potone, ea este mama celui Speusip care, în calitatea sa de filozof și nepot al lui Platon, va primi o bună parte din moștenirea acestuia, în primul rând conducerea școlii întemeiate de filozof, renumita Academie. În lipsa altor indicii asupra legăturilor afective ale lui Platon cu familia sa, preferința aceasta, în dauna lui Aristotel, pentru Speusip – un spirit, în definitiv, de a doua mână – vine să arate că sentimentul de familie era treaz și în inima sa.

Dacă nu se știe prea multe despre legăturile de familie ale lui Platon – despre cele directe cel puțin, căci legăturile cu doi dintre unchii săi, Critias și Charmides, ne vor îngădui câteva dezvoltări în marginea tinereții filozofului – se știe în schimb că a fost privegheat, în anii de învățătură, de către un sclav bătrân, ca toți tinerii de familie bună, în tovărășia căruia a învățat scrisul, poemele, cithara și lira. Câțiva istorici adaugă pictura și – pentru tinerețea mai târzie – tragedia. Muzica, pictura și poezia ar umple astfel o bună parte din tinerețea filozofului. Geometria nu se ivește încă, geometria aceea fără de care, avea să spună Platon, nimeni nu poate pătrunde în școala sa. Viața

artistică și viața de aer liber dau un conținut îndeajuns de plin tinereții unui atenian; mai ales viața în aer liber trebuie să fi ocupat un loc larg în educația omului tânăr. Legenda intervine și aci, spre a descrie pe Platon câștigător la întrecerile atletice. Iar legenda e de astă dată în consonanță cu realitatea, care ne arată un Platon înzestrat cu o deosebită energie fizică, la fel cum era și Socrate, dascălul său de mai târziu. Trupul nu stătea în calea minții, la Atena.

Dar preocupările de artă și plăcerile educației fizice nu însemnau totul, pentru tinerețea lui Platon. Se ivește devreme, în cazul său, o ispită: politicul. Ca mulți dintre tinerii atenieni – va istorisi filozoful mai târziu – visa și el să ia parte la viața politică. Ce era mai firesc decât să înceapă a se pregăti din vreme pentru ea? Într-o privință, statul însuși întreprindea, ca și astăzi, o educație cetățenească, prin serviciul militar pe care-l impunea tinerilor. E probabil deci că și Platon a îndeplinit acest serviciu, luând mai târziu parte la câteva bătălii. Dar nici în această privință nu există date sigure, așa cum există, de pildă, cu privire la participația vitejească, la câteva bătălii, a lui Socrate.

Pe o altă cale avea să caute Platon pregătirea sa politică. Era calea deschisă de profesorii aceia apăruiți nu de prea multă vreme pe piețele Atenei și care, pretinzând că pot învăța pe oricine orice, învățau de fapt pe oameni să facă față – sau cel puțin să creadă că pot face față – oricărei situații, adică exact ce trebuia omului politic. Un anumit Anacharsis, pe jumătate scit, un personaj de legendă, dar chiar și așa plin de bun-simț, se mira, pare-se, să vadă că în Grecia specialiștii discută și profanii hotărâsc. Spre a remedia de bună seamă această stare de lucruri și a veni în ajutorul celor care înțelegeau să se pregătească pentru treburile politice, apăreau acum sofștii.

În fapt, nu poate fi vorba de o educație politică ori cetățenească efectivă. Îndeletnicirea sofștilor era cel mult de-a instrui și ascuți mințile, iar când sofistul era și retor, de a da măiestria

CUPRINS

<i>Cuvânt înainte</i>	5
<i>Notă asupra ediției</i>	13
Viața lui Platon	27
Notă introductivă la <i>Apărarea lui Socrate</i>	53
Notă introductivă la <i>Charmides</i>	55
Notă introductivă la <i>Gorgias</i>	57
Interpretare la <i>Hippias Minor</i>	60
Interpretare la <i>Hippias Maior</i>	69
Interpretare la <i>Ion</i>	83
Cuvânt înainte la <i>Lysis</i>	90
Interpretare la <i>Lysis</i>	96
Interpretare la <i>Euthyphron</i>	182
Notă introductivă la <i>Menon</i>	191
Interpretare la <i>Menon</i>	194
Interpretare la <i>Euthydemos</i>	219
Interpretare la <i>Cratylus</i>	245
Notă introductivă la <i>Banchetul</i>	363
Notă introductivă la <i>Phaidon</i>	366
Interpretare la <i>Phaidon</i>	370
Interpretare la <i>Phaidros</i>	389
Cuvânt prevenitor la <i>Republica</i>	412
Înțelesul nepolitic al <i>Politeii</i> lui Platon	422

Despre Unu și Multiplu la Platon	
sau Ce înseamnă o demonstrație filozofică	433
Versiunea modernă a Unului și Multiplului	450
Lămuriri preliminare la <i>Sofistul</i>	459
Notă introductivă la <i>Scrisoarea a VII-a</i>	464